

Kültür Turizmi ve İzmir

Ümit CİÇEK

Ege Bölgesi, Anadolu'nun batısında, tarihin akışı içerisinde birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmış, suyun hayat verdiği nehirleri ile bereketli ovalara sahip bir bölgedir.

Türkiye'nin üzerinde yer aldığı yarımadanın batıya açılan kapısı konumundadır.

Gerek bölgesel tarım ve sanayi üretiminin gerekse Anadolu'da üretilen ürünlerin diğer ülkelere gönderilmesine aracılık etmesi nedeniyle yüksek önem arz eder.

Ege bölgesinde oldukça önemli iller bulunmaktadır. Bu iller içerisinde, bölgenin ortasında yer alması, kıyı kenti olması, bir körfeze ve buna bağlı olarak bir ihracat limanına sahip olması nedeniyle İzmir özel bir yere sahiptir.

İzmir, Türkiye'nin hem en modern kenti hem de üçüncü büyük şehridir.

Ege Bölgesinde dağların denize dik uzanması, dağlar arasındaki geçitlerin konumu ve diğer coğrafi ve iklim özellikleri İzmir'in sahip olduğu konumun altyapısını hazırlamıştır.

Tarihsel gelişimi içerisinde liman kenti olma özelliğini kesintisiz olarak sürdürmüş olan İzmir, özellikle onuncu yüzyılda Efes'teki limanın Menderes nehrinin taşıdığı alüvyonlarla kapanmasından sonra bu konumunu güçlendirmiştir.

Ekonomi ve ticaret yönünden önemli başarılarla imza atmış olan İzmir, buna bağlı olarak tarih içinde farklı kültürlerle ev sahipliği yapması nedeniyle kültürel açıdan oldukça zengindir.

Bu incelemede öncelikle kentin tarihsel zenginliğinden kısaca bahsederek kültürel zenginliğin yansımalarını ele alacağız.

Kısa Tarihçe

Arkeoloji ve tarih çalışmalarına baktığımızda, son olarak Bornova Yeşilova Höyüğünde yapılan kazı çalışmaları ile, İzmir'in tarihinin 8000 yıl kadar önceye uzandığı ortaya çıkmıştır.

Ancak İzmir ile ilgili yazılı kayıtlara, Hititlerin (M.Ö 2000-1200) Asurlular ile kurduğu ticari ilişkiler sonucunda çivi yazısının Anadolu'ya gelişinden sonra rastlanır.

Kayseri Kültepe yerleşmesinden elde edilen Milattan önce 2000'in başlarına ait metinlerde "Tismurna" diye bir yerden bahsedilir. "Ti" Hititçe'de bir önektir ve yerin adı "Smurna" şeklinde telaffuz edilmiştir.

Anlaşılabacağı üzere Smyrna sözcüğü Anadolu kökenlidir.

Kıyı Ege ile ilgili çalışmalarda Yunanistan'da yaşayan Mikenlerin (Akalar), Ege kıyılarına yerleşebilmek amacıyla zaman zaman Hititler ile karşı karşıya geldikleri anlaşılmaktadır.

Milattan önce birinci bin yılın başında Yunanistan'dan gelen göçlerle Ege kıyılarında İyon, Dor ve Aiol kentleri kurulmaya başlar.

Smyrna, önce Aioller tarafından kurulan birliğe daha sonra ise İonlar tarafından kurulan birliğe(Panionia) dahil olur.

Lydialılar, M.Ö. 650 yıllarından itibaren kenti ele geçirmeye çalışır ve 600'lerde kenti ele geçirerek tahrip eder. Bu hakimiyet, 545 yılında Perslerin Batı Anadolu'yu ele geçirmesi ile birlikte Perslere geçer.

Gerek ticari ve politik anlamda birliklerin kurulması gerekse Lydialılar tarafından bugün bildiğimiz anlamdaki paranın icat edilmiş olması, bölgenin ticari yönden ne kadar ileri olduğunu göstermektedir.

Batı Anadolu'da Daskyleion (Bandırma) ve Sard (Salihli) satraplıklarını (eyalet sistemi) kuran Perslerin hakimiyeti, Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişi ile son bulur.

Anlatılara göre, Büyük İskender, Kadifekale'de kurulacak yeni Smyrna kentinin inşa edilmesini komutanlarına emreder.

Yeni kentin kuruluşu Büyük İskender ile ilişkili bir mitosa bağlanıyor olsa da asıl sebep Tepekule'deki Eski Smyrna kentinin nüfus artışı karşısında yetersiz kalmasıdır.

Tepekule'de kurulmuş olan Eski Smyrna ve Kadifekale'de kurulan yeni Smyrna kentlerinin her ikisi de körfeze hakim ve saldırılara karşı korunaklı bir noktadadır.

Daha sonra bölge, kıyı Ege hariç olmak üzere, Pergamon Krallığının kontrolüne geçmiştir.

Pergamon Kralı II.Attalos'un vasiyet yoluyla krallığını Roma İmparatorluğu'na bırakmasından sonra (M.Ö. 138) Anadolu'da Roma hakimiyeti başlar.

Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'ya gelişi ile birlikte imar faaliyetleri oldukça artmıştır. Günümüzde ayakta kalan bir çok mimari yapı ve eser Roma dönemindedir.

İlerleyen süreçte İzmir, Bizans'ın kontrolünde kalmış, 11. yüzyıldan 15. yüzyılın başlarına kadar kontrol zaman zaman Bizanslılar ile Türkler arasında el değiştirmiş ve nihayet 1426'da Osmanlı egemenliğine girmiştir.

Osmanlı egemenliği, Cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür ve İzmir, Milli Mücadelenin finaline sahne olmuştur.

1923 yılında İzmir'de yapılan Birinci İktisat Kongresi ile birlikte, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin iktisadi temelleri atılmıştır.

Tüm bu gelişim içerisinde, Venedik ve Ceneviz gibi, deniz ticaretinde etkin olmuş milletler ile de etkileşim içinde kalmıştır.

Dinler açısından bakıldığında da, İzmir önemli bir yere sahiptir. Gerek Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde, gerekse Cumhuriyet döneminde üç büyük ilahi dinin cemaatleri huzur ve hoşgörü içerisinde kardeşçe yaşamışlardır.

Hıristiyanlığın Efes'te güç toplaması, Hz. Meryem'in Selçuk'ta ikamet etmesi, henüz Hıristiyanlığın ibadet yerlerinin inşa edilmediği dönemde İzmir ve çevresindeki Hıristiyan cemaate gönderilen 7 mektup nedeniyle Vahyin 7 Kilisesi olarak adlandırılan kiliselerin varlığı, İzmir'i Hıristiyanlar açısından değerli kılar.

Osmanlı döneminde yapılan bir çok cami günümüzde hala kullanılmaktadır.

Tüm bunlar, İzmir ve çevresinin, fikirlerin ortaya çıkışı ve gelişimi açısından ne kadar uygun olduğunu ortaya koyar.

Böyle bir tarihsel ve kültürel zenginliğe sahip olmak her ülkeye ve/veya kente nasip olacak bir durum değildir.

En önemli değerlerden bir tanesi, Batı literatürünün temel eserlerini vermiş olan Homeros'un İzmir'de doğmuş ve yaşamış olmasıdır (Bu konuda başka antik kentlerin de iddiaları vardır. Smyrna, İon ve Aiol lehçesinin birlikte kullanıldığı kent olması nedeniyle en uygun kenttir).

Bu miras, kente dünya çapında bir prestij kazandırmaktadır.

Ancak bu fırsat henüz yeterince değerlendirilememiştir.

İzmir ve Kültür Turizmi

Günümüzde arkeolojik çalışmalar devam etmekte ve tarihi yapılar restore edilmektedir.

İzmir sınırları içinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı on tane müze ve çeşitli ören yerleri vardır.

2005 yılı istatistiklerine baktığımızda İzmir'e turizm amaçlı gelen kişi sayısı 789.420'dir.

Yaklaşık 670 bin kişi hava yolu ile, 120 bin kişi de deniz yoluyla İzmir'e ulaşmıştır.

Gelen turistler ülkeler itibariyle sıralandığında ilk dördü sırasıyla Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika oluşturmaktadır.

2005 yılında, Türkiye'ye 20 milyon civarında turist geldiği düşünülürse, 800 bin kişilik turist sayısı İzmir için oldukça düşük kalmaktadır.

Bunlar genel rakamlardır. Kültür turizmi boyutunda bakıldığında rakamlar daha iç açıcı değildir.

Efes ve Bergama gibi mimari yapıları ayakta kalmış olan antik kentler, İzmir merkeze göre daha fazla yabancı turist çekmektedir.

Bir fikir verebilmesi amacıyla İzmir merkezdeki müze ve ören yerlerinin ziyaretçi sayısı ile Bergama'daki müze ve ören yerlerinin karşılaştırması aşağıda yer almaktadır.

İzmir merkezdeki müzeleri 100 civarında yerli turist gezmiştir. Bunun önemli bir bölümü (%90) ücretsiz olarak gerçekleşmiştir.

Bergama'da ise ücretsiz yerli ziyaretçi sayısı %60'lar seviyesindedir.

Yabancı turist sayılarına baktığımızda, İzmir müzelerini 25 bin civarında yabancı turist gezmiştir. Bunun üçte biri ücretsiz olarak gerçekleşmiştir.

Bergama'daki müze ve ören yerlerini 345 bin yabancı turist gezmiş, bunun sadece %1'i ücretsiz olarak gerçekleşmiştir.

Bu rakamlara bağlı olarak gişe gelirleri arasında da farklar vardır.

İzmir merkezdeki müze ve ören yerlerini 126 bin kişi gezmiş, ancak gişe geliri 100 bin YTL'nin altında kalmıştır.

Bununla birlikte, Bergama müze ve ören yerlerini 435 bin kişi gezmiş, gişe geliri 1 milyon YTL civarına ulaşmıştır.

Her ne kadar Bergama müze ve ören yerleri daha fazla ziyaretçi alıyor ve daha fazla gişe geliri elde ediyorsa da henüz rakamlar arzu edilen seviyelerde değildir.

İzmir merkezindeki kültür turizmi olanaklarının artırılması amacıyla, İzmir'e direkt uçuşların başlaması, kruvaziyer gemi turizminin artması, tur destinasyonlarında İzmir'e yer verilmesi ve daha fazla süre ayrılması için çalışmalar yapılmaktadır.

Diğer taraftan, yukarıda da belirtildiği üzere, bir ören yerinin daha fazla ziyaretçi toplayabilmesi açısından görsel olarak doyurucu olması, yani mimari ve plastik eserler açısından zengin olması önemlidir.

İzmir merkez bu açıdan eksik kalmaktadır.

İzmir'in şanssızlıklarından bir tanesi, antik kentin ve mimari yapıların modern kentin altında kalmış olmasıdır.

Bir diğer neden, İzmir'deki turistik ziyaret edilebilir alanların (Agora ve Kadifekale gibi) çevre düzenlemesine ve güvenliğe ihtiyaç duymasındır.

Görsel zenginliği yaratmak için bu ve buna benzer tarihi yapıların ayağa kaldırılması/restore edilmesi gerekmektedir.

Tarihi değerlerimiz ortaya çıkarıldıktan ve ziyaret edilebilir duruma getirildikten sonra, kültür turizmi, kültür festivalleri ve diğer etkinlikler ile desteklenmelidir.

Efes Antik Tiyatro'da her yıl geleneksel olarak yapılan Uluslararası İzmir Festivali buna en güzel örneklerden bir tanesidir.

Bu konularda yapılan girişimler takdir görmektedir ve bundan sonraki kuşaklar tarafından takdir görecektir.

Tüm bu çalışmaların bir sistem ve ciddiyet içerisinde yapılabilmesi için yerel kamu kurumları, odalar, sivil toplum örgütleri ve merkezi idareye önemli görevler düşmektedir.

Kaynakça:

- Arif Müfit Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, 2000
- Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, 1990
- Türkiye İstatistik Kurumu, www.die.gov.tr
- İzmir Müze Müdürlüğü
- Bergama Müze Müdürlüğü